HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

18 mai 2017*

„Trimitere preliminară — Libera prestare a serviciilor — Directiva 77/249/CEE — Articolul 4 — Exercitarea profesiei de avocat — Dispozitiv de conectare la rețeaua privată virtuală a avocaților (RPVA) — Dispozitiv «RPVA» — Refuz de remitere unui avocat înscris în baroul unui alt stat membru — Măsură discriminatorie”

În cauza C-99/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de tribunal de grande instance de Lyon [Tribunalul de Mare Instanță Lyon (Franța)], prin decizia din 15 februarie 2016, primită de Curte la 19 februarie 2016, în procedura

Jean-Philippe Lahorgue

împotriva

Ordre des avocats du barreau de Lyon,

Conseil national des barreaux (CNB),

Conseil des barreaux européens (CCBE),

Ordre des avocats du barreau de Luxembourg,

cu participarea:

Ministère public,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul L. Bay Larsen (raportor), președinte de cameră, și domnii M. Vilaras, J. Malenovský, M. Safjan și D. Šváby, judecători,

avocat general: domnul M. Wathelet,

grefier: domnul V. Giacobbo-Peyronnel, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 11 ianuarie 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru J.-P. Lahorgue, de el însuși, avocat;

* Limba de procedură: franceza.

— pentru Ordre des avocats du barreau de Lyon, de S. Bracq, avocat;

— pentru Conseil national des barreaux (CCNB), de J.-P. Hordies și de A.-G. Haie, avocats;

— pentru guvernul francez, de D. Colas și de R. Coesme, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de H. Støvlbæk și de H. Tserepa-Lacombe, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 9 februarie 2017,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 4 din Directiva 77/249/CEE a Consiliului din 22 martie 1977 de facilitare a exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați (JO 1977, L 78, p. 17, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 46).

2 Această cerere a fost formulată de domnul Jean-Philippe Lahorgue în cadrul unei cereri de măsuri provizorii împotriva Ordre des avocats du barreau de Lyon [Asociația Avocaților din Baroul Lyon (Franța)], a Conseil national des barreaux [Consiliul Național al Barourilor (CNB, Franța)] și a Conseil des barreaux européens [Consiliul Barourilor Europene (CCBE)], precum și a Ordre des avocats du barreau du Luxembourg (Asociația Avocaților din Baroul Luxemburg) prin care se solicită să se dispună ca Ordre des avocats du barreau de Lyon să îi remită, în calitate de prestator de servicii transfrontaliere, dispozitivul de conectare la rețeaua privată virtuală a avocaților (RPVA) (denumit în continuare „dispozitivul RPVA”).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Articolul 4 din Directiva 77/249 prevede:

„1. Activitățile privind reprezentarea și apărarea unui client în justiție sau în fața autorităților publice se exercită în fiecare stat membru gazdă în condițiile prevăzute pentru avocații stabiliți în acest stat, cu excluderea oricărei condiții de ședere sau de înscriere într-o organizație profesională în statul respectiv.

2. În exercitarea acestor activități, avocatul respectă regulile profesionale ale statului membru gazdă, fără a aduce atingere obligațiilor care îi revin în statul membru de proveniență.

[…]”

4 Articolul 5 din directiva menționată prevede:

„Pentru exercitarea activităților referitoare la reprezentarea și apărarea unui client în justiție, fiecare stat membru poate impune avocaților prevăzuți la articolul 1:

— să fie prezentați, în conformitate cu normele sau uzanțele locale, președintelui jurisdicției și, după caz, decanului competent în statul membru gazdă;

— să acționeze în colaborare fie cu un avocat care profesează pe lângă jurisdicția sesizată și care ar fi responsabil, după caz, față de această jurisdicție, fie cu un «avoué» sau «procuratore» care profesează pe lângă aceasta.”

5 În *temeiul* articolului 7 alineatul (1) din Directiva 77/249, autoritatea competentă a statului membru gazdă poate impune prestatorului de servicii dovedirea calității sale de avocat.

Dreptul francez

6 În ceea ce privește în special avocații resortisanți ai statelor membre ale Uniunii Europene stabiliți cu titlu permanent în unul dintre aceste state membre, articolul 202-1 din décret nº 91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat (Decretul nr. 91-1197 din 27 noiembrie 1991 de organizare a profesiei de avocat) prevede:

„Atunci când un [astfel de] avocat asigură reprezentarea sau apărarea unui client în justiție sau în fața autorităților publice, acesta exercită atribuțiile respective în aceleași condiții ca și un avocat înscris într-un barou francez.

[…]

În materie civilă, atunci când reprezentarea este obligatorie în fața tribunal de grande instance [Tribunalul de Mare Instanță], acesta se poate constitui numai după ce și-a ales un domiciliu pe lângă un avocat stabilit pe lângă instanța sesizată și la care vor fi notificate în mod valabil actele de procedură. […]”

7 În temeiul articolului 748-1 din code de procédure civile (Codul de procedură civilă), „[t]rimiterile, remiterile și comunicările actelor de procedură, ale înscrisurilor, ale avizelor, ale avertismentelor sau ale convocărilor, ale rapoartelor, ale proceselor-verbale, precum și ale copiilor și ale expedierilor hotărârilor judecătorești învestite cu formulă executorie pot fi efectuate prin mijloace electronice, în condițiile și în conformitate cu modalitățile stabilite prin prezentul titlu, fără a se aduce atingere dispozițiilor speciale care impun utilizarea acestui mod de comunicare”.

8 În ceea ce privește procedura în apel, articolul 930-1 din Codul de procedură civilă prevede:

„Sub sancțiunea inadmisibilității din oficiu, actele de procedură se transmit la instanța de judecată prin mijloace electronice.

Atunci când un act nu poate fi transmis prin mijloace electronice din motive independente de voința celui care îl transmite, actul se depune la grefă pe suport de hârtie. În acest caz, declarația de apel este depusă la grefă […]

Avizele, avertismentele sau convocările se transmit avocaților părților prin mijloace electronice, cu excepția cazului în care acest lucru nu este posibil din motive independente de voința expeditorului.

Modalitățile în care se efectuează schimburile de informații prin mijloace electronice sunt definite printr-un ordin al ministrului justiției.”

9 În temeiul articolului 5 din arrêté du 7 avril 2009 relatif à la communication par voie électronique devant les tribunaux de grande instance (Ordinul din 7 aprilie 2009 privind comunicarea prin mijloace electronice în fața tribunalelor de mare instanță), „[a]ccesul avocaților la sistemul de comunicații electronice pus la dispoziția instanțelor se face prin utilizarea unei proceduri de conectare la o rețea independentă privată care funcționează sub responsabilitatea Conseil national des barreaux (Consiliului Național al Barourilor), denumită [RPVA]”.

10 Conform articolului 9 din ordinul menționat, „[s]ecuritatea conexiunii avocaților la RPVA este garantată printr-un dispozitiv de identificare. Acest dispozitiv funcționează pe baza unui serviciu de certificare care asigură autentificarea calității de persoană fizică ce exercită profesia de avocat […] Dispozitivul include o funcție de verificare a valabilității certificatului electronic. Acesta este eliberat de un furnizor de servicii de certificare electronică ce acționează în numele Consiliului Național al Barourilor, autoritatea de certificare”.

11 În practică, autentificarea este posibilă, întrucât certificatul electronic personal al avocatului este conectat cu anuarul național al avocaților, care se actualizează automat prin intermediul unei sincronizări zilnice cu anuarele avocaților din toate barourile franceze.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

12 Domnul Lahorgue, cetățean francez, este un avocat înscris în baroul Luxemburg.

13 El a solicitat Ordre des avocats du barreau de Lyon să beneficieze de un dispozitiv RPVA care să îi faciliteze exercitarea profesiei de avocat în regim de prestări transfrontaliere de servicii.

14 Respectiva asociație a avocaților nu a admis cererea domnului Lahorgue pentru motivul că nu era înscris în baroul Lyon.

15 Astfel, domnul Lahorgue a solicitat chemarea în judecată în cadrul unei cereri de măsuri provizorii, în fața tribunal de grande instance de Lyon [Tribunalul de Mare Instanță Lyon (Franța)], în special a Ordre des avocats du barreau de Lyon pentru a se dispune ca aceasta din urmă să îi remită, în termen de opt zile și sub sancțiunea plății de penalități de întârziere, dispozitivul RPVA, astfel încât să își poată exercita profesia de avocat în Franța, pe deplin și în aceleași condiții ca un avocat francez.

16 În cadrul acestei proceduri de măsuri provizorii, domnul Lahorgue a sugerat să se solicite, dacă este cazul, Curții de Justiție să răspundă la întrebarea dacă refuzul de a remite un dispozitiv RPVA unui avocat înscris în mod corespunzător în baroul unui stat membru, doar pentru motivul că nu este înscris în baroul celuilalt stat membru în care dorește să își exercite profesia de avocat în calitate de liber prestator de servicii, este contrar articolului 4 din Directiva 77/249, întrucât acest refuz constituie o măsură discriminatorie de natură să împiedice exercitarea profesiei în calitate de liber prestator de servicii.

17 Instanța de trimitere exprimă îndoieli cu privire la compatibilitatea deciziei de respingere emisă de Ordre des avocats du barreau de Lyon cu dreptul Uniunii.

18 În special, aceasta consideră că, întrucât exercitarea căilor de atac în materie penală sau în cea a dreptului social nu implică nicio restricție pentru avocatul din alt stat membru în sensul unei obligații de a recurge la un avocat colaborator membru al baroului de la locul instanței în cauză, a se impune unui avocat dintr-un alt stat membru să recurgă la un alt avocat poate să nu fie conform cu exercitarea libertății de exercitare a prestării serviciilor, în condițiile în care liberul acces la instanța judecătorească prin intermediul unui dispozitiv RPVA i-ar putea permite această libertate de exercitare.

19 În aceste condiții, tribunal de grande instance de Lyon (Tribunalul de Mare Instanță Lyon) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Refuzul de a remite un dispozitiv RPVA unui avocat înscris în mod corespunzător în baroul unui stat membru în care dorește să își exercite profesia de avocat în calitate de liber prestator de servicii este contrar articolului 4 din Directiva 77/249 pentru motivul că aceasta constituie o măsură discriminatorie de natură să împiedice exercitarea profesiei în calitate de liber prestator de servicii în cazurile în care acest avocat colaborator local nu este impus prin lege?”

Cu privire la întrebarea preliminară

20 Astfel cum au arătat în mod întemeiat guvernul francez și avocatul general, întrebarea, astfel cum a fost formulată de instanța de trimitere, conține o afirmație care nu corespunde situației reclamantului din litigiul principal, întrucât se referă la situația unui avocat „înscris în baroul unui stat membru în care dorește să își exercite profesia de avocat în calitate de liber prestator de servicii”, ceea ce nu este valabil pentru domnul Lahorgue.

21 Or, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată și, din această perspectivă, îi revine Curții, dacă este cazul, sarcina reformulării întrebărilor care îi sunt adresate (Hotărârea din 20 octombrie 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, punctul 36).

22 Ținând seama de faptul că, în conformitate cu jurisprudența Curții, nu este de competența acesteia să se pronunțe, în cadrul unei proceduri inițiate în temeiul articolului 267 TFUE, cu privire la compatibilitatea unor norme de drept intern cu dreptul Uniunii (a se vedea printre altele Hotărârea din 19 martie 2015, OTP Bank, C-672/13, EU:C:2015:185, punctul 29), trebuie să se înțeleagă, în consecință, că, prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă refuzul de a remite un dispozitiv RPVA, emis de autoritățile competente ale unui stat membru unui avocat înscris în mod corespunzător în baroul unui alt stat membru, doar pentru motivul că acest avocat nu este înscris în baroul primului stat membru în care dorește să își exercite profesia de avocat în calitate de liber prestator de servicii constituie o restricție privind libera prestare a serviciilor, în sensul articolului 4 din Directiva 77/249, întrucât acest refuz constituie o măsură discriminatorie de natură să împiedice exercitarea profesiei în calitate de liber prestator de servicii în cazurile în care obligația de a acționa în colaborare cu un alt avocat nu este impusă prin lege.

23 Reiese din elementele dosarului prezentat Curții că utilizarea mijloacelor electronice de comunicare este autorizată în anumite proceduri, printre care unele în materie penală sau în cea a dreptului social, în care reprezentarea de către un avocat nu este obligatorie, și anume procedurile care fac obiectul cererii de decizie preliminară. Accesul la acest mijloc de comunicare este limitat la avocații înscriși într-un barou francez. La momentul faptelor din cauza principală, accesul la mijlocul de comunicare respectiv era, în principiu, limitat la avocații din circumscripția instanței de care aparținea baroul în care erau înscriși. Pentru avocații stabiliți în alt stat membru, este autorizată numai comunicarea prin depunerea la grefă sau prin poștă.

24 În această privință, trebuie amintit că toate restricțiile privind libertatea de a presta servicii trebuie, în temeiul articolului 56 TFUE, să fie eliminate pentru a permite prestatorului de servicii, astfel cum prevede articolul 57 al treilea paragraf TFUE, să își desfășoare activitatea în statul în care este efectuată prestarea în aceleași condiții precum cele pe care acest stat le impune propriilor resortisanți (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iulie 1991, Comisia/Franța, C-294/89, EU:C:1991:302, punctul 25).

25 Această din urmă dispoziție a fost explicitată, în domeniul liberei prestări a serviciilor de către avocați, de Directiva 77/249, al cărei articol 4 alineatul (1) prevede că reprezentarea în justiție a unui client într-un alt stat membru trebuie să fie exercitată „în condițiile prevăzute pentru avocații stabiliți în acest stat, cu excluderea oricărei condiții de ședere sau de înscriere într-o organizație profesională în statul respectiv” (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 decembrie 2003, AMOK, C-289/02, EU:C:2003:669, punctul 29).

26 Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, articolul 56 TFUE se opune aplicării oricărei reglementări naționale care, fără o justificare obiectivă, constituie un obstacol în calea posibilității unui prestator de servicii de a-și exercita în mod efectiv libertatea de a presta servicii (a se vedea Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Comisia/Grecia, C-66/15, nepublicată, EU:C:2016:5, punctul 22 și jurisprudența citată). Constituie restricții privind libera prestare a serviciilor măsurile naționale care interzic, îngreunează sau fac mai puțin atrăgătoare exercitarea acestei libertăți (a se vedea Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Comisia/Grecia, C-66/15, EU:C:2016:5, punctul 24 și jurisprudența citată).

27 În această privință, trebuie să se sublinieze că refuzul de a remite dispozitivul RPVA avocaților care nu sunt înscriși într-un barou francez este de natură să îngreuneze sau să facă mai puțin atrăgătoare exercitarea de către aceștia a liberei prestări a serviciilor.

28 Astfel, întrucât nu pot să aibă acces la serviciul de informatizare a procedurilor, acești avocați trebuie să recurgă fie la comunicarea prin depunerea la grefă sau prin poștă, fie la asistența unui avocat înscris într-un barou francez, care dispune de un dispozitiv RPVA. Or, aceste modalități de comunicare alternative comunicării prin mijloace electronice sunt mai constrângătoare și, în principiu, mai costisitoare decât aceasta din urmă.

29 În consecință, refuzul de a remite un dispozitiv RPVA avocaților care nu sunt înscriși într-un barou francez constituie o restricție privind libera prestare a serviciilor în sensul articolului 56 TFUE.

30 Cu toate acestea, ținând seama de natura particulară a prestărilor de servicii din partea persoanelor care nu sunt stabilite în statul membru pe teritoriul căruia trebuie efectuată prestația, nu poate fi considerată contrară articolelor 56 și 57 TFUE cerința, în ceea ce îi privește pe avocați, ca persoana interesată să aparțină de un barou local pentru a avea acces la serviciul de informatizare a procedurilor, cu condiția ca o astfel de cerință să fie în mod obiectiv necesară protecției interesului public legat, în special, de buna funcționare a sistemului judiciar (a se vedea prin analogie Hotărârea din 3 decembrie 1974, van Binsbergen, 33/74, EU:C:1974:131, punctele 11, 12 și 14). Acesta este cadrul în care trebuie interpretată Directiva 77/249 (a se vedea prin analogie Hotărârea din 25 februarie 1988, Comisia/Germania, 427/85, EU:C:1988:98, punctul 13).

31 Rezultă, pe de altă parte, dintr-o jurisprudență consacrată a Curții că măsurile naționale susceptibile să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea libertăților fundamentale garantate de Tratatul FUE pot fi totuși admise, cu condiția ca acestea să urmărească un obiectiv de interes general, să fie de natură să asigure realizarea obiectivului urmărit și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestuia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758, punctul 61, precum și Hotărârea din 11 decembrie 2014, Comisia/Spania, C-678/11, EU:C:2014:2434, punctul 42), având în vedere că o legislație națională nu este de natură să garanteze realizarea obiectivului urmărit decât în cazul în care răspunde cu adevărat preocupării de a atinge obiectivul respectiv într-un mod coerent și sistematic (a se vedea Hotărârea din 13 februarie 2014, Sokoll-Seebacher, C-367/12, EU:C:2014:68, punctul 39 și jurisprudența citată).

32 Pentru a justifica restricția privind libera prestare a serviciilor care rezultă din refuzul de a remite dispozitivul RPVA avocaților care nu sunt înscriși într-un barou francez, CNB și guvernul francez invocă principiul bunei administrări a justiției. Potrivit guvernului francez, o astfel de restricție este justificată deopotrivă de protecția beneficiarului final al serviciilor juridice.

33 Astfel, potrivit acestora, în Franța, fiecare avocat dispune de un certificat electronic care îi este propriu și care îi dă posibilitatea să facă dovada calității sale de avocat înscris într-un barou francez și autorizat să își exercite profesia. Certificatul electronic al fiecărui avocat este conectat cu anuarul național al avocaților, care se actualizează automat, prin intermediul unei sincronizări zilnice cu anuarele avocaților din toate barourile franceze. Astfel, certificatul electronic al fiecărui avocat este valid atât timp cât avocatul este înscris în anuarul național al avocaților. În schimb, din momentul în care un avocat nu mai este înscris în acest anuar, de exemplu, pentru că a fost radiat din baroul de care aparținea, certificatul său electronic devine caduc.

34 În această privință, trebuie precizat că, pe de o parte, protecția consumatorilor, în special a beneficiarilor serviciilor juridice furnizate de auxiliari ai justiției, și, pe de altă parte, buna administrare a justiției sunt obiective care figurează în rândul celor care pot fi considerate motive imperative de interes general de natură să justifice o restricție privind libera prestare a serviciilor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2006, Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758, punctul 64).

35 Or, astfel cum a arătat în esență avocatul general la punctul 55 din concluzii, protecția justițiabilului în calitate de consumator final al serviciilor juridice și buna administrare a justiției sunt legate în special de cerințele privind controlul prestatorului de servicii.

36 Prin urmare, sistemul de identificare pe care se bazează RPVA și care urmărește să garanteze că numai avocații care îndeplinesc condițiile necesare pentru a-și desfășura activitatea pot să se conecteze la RPVA este, ca atare, adecvat pentru a garanta realizarea obiectivelor de protecție atât a beneficiarilor serviciilor juridice, cât și a bunei administrări a justiției.

37 În ceea ce privește proporționalitatea refuzului de a remite un dispozitiv RPVA avocaților stabiliți într-un alt stat membru, guvernul francez subliniază că acest refuz este justificat de faptul că, în stadiul actual al dispozitivelor de dematerializare a procedurilor judiciare, nu există interoperabilitate între anuarele avocaților care ar putea exista în diferite state membre. Aceasta ar însemna că, în momentul conectării la RPVA, sistemul de identificare ar putea verifica validitatea certificatului electronic numai pentru avocații înscriși într-un barou francez.

38 Revine instanței de trimitere atribuția de a aprecia dacă este posibil, în acest caz, să se acționeze astfel încât avocații stabiliți într-un alt stat membru să dispună, dacă este cazul prin intermediul anumitor adaptări, de un dispozitiv RPVA în astfel de condiții încât protecția justițiabilului în calitate de consumator final al serviciilor juridice și buna administrare a justiției să fie asigurate într-un mod echivalent cu cele care sunt asigurate în ceea ce îi privește pe avocații înscriși într-un barou francez. Într-o astfel de situație, restricția privind libera prestare a serviciilor în discuție în litigiul principal nu este justificată.

39 De asemenea, trebuie precizat că, astfel cum reiese din elementele dosarului prezentat Curții, în procedurile în care reprezentarea de către un avocat nu este obligatorie și care sunt în discuție în cauza principală, comunicarea actelor de procedură pe cale electronică instanței sesizate cu litigiul este facultativă. Astfel, toți avocații, inclusiv cei stabiliți într-un alt stat membru, pot comunica actele de procedură instanței respective prin depunere la grefă sau prin poștă, în timp ce numai avocații din circumscripția teritorială respectivă aveau posibilitatea, dacă era cazul, să recurgă la comunicarea electronică.

40 Or, dacă s-ar adeveri că verificarea calității de avocat nu este impusă sistematic și constant atunci când comunicarea se realizează prin depunere la grefă sau prin poștă, astfel încât să se garanteze un control al operatorului echivalent cu cel asigurat prin punerea în aplicare a sistemului RPVA, refuzul de a remite dispozitivul RPVA avocaților stabiliți într-un stat membru altul decât Republica Franceză nu ar putea fi considerat coerent în raport obiectivele de protecție a beneficiarilor serviciilor juridice și de bună administrare a justiției.

41 Revine instanței de trimitere atribuția de a aprecia, în lumina criteriului de echivalență menționat, dacă restricția privind libera prestare a serviciilor în discuție în litigiul principal este coerentă în raport cu obiectivele menționate. Dacă această situație nu se regăsește în speță, restricția privind libera prestare a serviciilor în discuție în litigiul principal nu este justificată.

42 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că refuzul de a remite un dispozitiv RPVA, emis de autoritățile competente ale unui stat membru unui avocat înscris în mod corespunzător în baroul unui alt stat membru, doar pentru motivul că nu este înscris în baroul celuilalt stat membru în care dorește să își exercite profesia de avocat în calitate de liber prestator de servicii, în cazurile în care obligația de a acționa în colaborare cu un alt avocat nu este impusă prin lege, constituie o restricție privind libera prestare a serviciilor, în sensul articolului 4 din Directiva 77/249, interpretat în lumina articolului 56 și a articolului 57 al treilea paragraf TFUE. Revine instanței de trimitere atribuția de a verifica dacă un asemenea refuz, având în vedere contextul în care este exprimat, răspunde într-adevăr obiectivelor de protecție a consumatorilor și de bună administrare a justiției susceptibile să îl justifice și dacă restricțiile care rezultă nu sunt disproporționate în raport cu aceste obiective.

Cu privire la cheltuielile de judecată

43 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Refuzul de a remite un dispozitiv de conectare la rețeaua privată virtuală a avocaților, emis de autoritățile competente ale unui stat membru unui avocat înscris în mod corespunzător în baroul unui alt stat membru, doar pentru motivul că nu este înscris în baroul celuilalt stat membru în care dorește să își exercite profesia de avocat în calitate de liber prestator de servicii, în cazurile în care obligația de a acționa în colaborare cu un alt avocat nu este impusă prin lege, constituie o restricție privind libera prestare a serviciilor, în sensul articolului 4 din Directiva 77/249/CEE a Consiliului din 22 martie 1977 de facilitare a exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați, interpretat în lumina articolului 56 și a articolului 57 al treilea paragraf TFUE. Revine instanței de trimitere atribuția de a verifica dacă un asemenea refuz, având în vedere contextul în care este exprimat, răspunde într-adevăr obiectivelor de protecție a consumatorilor și de bună administrare a justiției susceptibile să îl justifice și dacă restricțiile care rezultă nu sunt disproporționate în raport cu aceste obiective.

Semnături